

Dört Peygamber Örneği I

Din Eğitiminde Sanatsal-Görsel Dinî-Manevi Bir Uygulama

Dr. Yasemin GÜLEÇ

Dr. Yasemin GÜLEÇ

DÖRT PEYGAMBER ÖRNEKLİĞİ I
Din Eğitiminde Sanatsal-Görsel Dini-Manevi Bir Uygulama

ISBN 978-625-5964-47-2

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2025, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Şubat 2025, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

DR. YASEMİN GÜLEÇ

1977’de Kıbrıs’ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kozan’da tamamladı. 1996 yılında Kozan Sağlık Meslek Lisesi’nden mezun oldu. 1997-2003 yılları arasında çeşitli devlet hastanelerinde bir süre hemşirelik mesleğini icra etti. 2001 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. 2004-2016 yılları arasında, Kozan Sağlık Meslek Lisesi, İstanbul Mustafa İtri İlköğretim Okulu, İstanbul Gelenbevi Anadolu Lisesi, İstanbul Vefa Lisesi’nde öğretmenlik mesleğini icra etti. 2016-2018 yılları arasında Almanya/Karlsruhe Ataşeliği’ne bağlı olarak Pforzheim eğitim bölgesinde Türkçe ve Türk Kültürü öğretmeni olarak çalıştı. Yazar, “Kur’anda cennet tasvirleri” adlı tezi ile yüksek lisansını, “Âdil davranışlar göstermede din eğitiminin rolü: İstanbul Üniversitesi öğrencileri örneği” adlı tezi ile doktora öğrenimini tamamladı. 2018’den itibaren Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri/Din Eğitimi dalında öğretim üyesi olarak çalışmaya devam etmektedir.

Yazar, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde; Gelenbevi Anadolu Lisesi’nde “Çevre bilinci ve 100. yıl hatıra ormanı”, Fındıkzade İlkokulu’nda “İyilik-kötülük günlükleri ve mektupları yazma”, adlı uygulama ve araştırma projeleri gerçekleştirdi. 2017-2018 yıllarında, Din Hizmetleri Ataşelikleri bünyesinde; “Strazbourg/Fransa DİTİB Yunus Emre Cami’ne devam eden 6-18 Yaş Müslüman-Türk öğrencilerin birlikte yaşama bağlamında, Fransız akranları hakkındaki algılarını resim çizdirme ve resimler hakkında görüşme ve bireysel görüşme yolu ile tespit etme” ve “Pforzheim/Karlsruhe eğitim bölgesi, Türk Okulları ve DİTİB Camileri’nde 6-18 yaş öğrencilerin ahlaki ve dini gelişimlerini resim çizdirme ve resimler hakkında görüşme ve bireysel görüşme yolu ile tespit etme” adlı saha araştırma projeleri gerçekleştirdi. En son 2023 yılında, Hacı Bektaş Veli Üniversitesi BAP desteğiyle “Kur’an kıssaları temelli dini-ahlaki değerler öğrenme modeli: 7. sınıf öğrencileri ile sanatsal-görsel dini-manevi bir etkinlik örneği” adlı bilimsel araştırma projesini gerçekleştirmiştir.

Yazarın; dini ve ahlaki değerler, Avrup’da yaşayan Müslüman-Türk göçmen çocukların Hristiyan akranlarıyla birlikte yaşama algıları ve arkadaşlık ilişkileri, dini hoşgörü ve önyargı, kültürlerarası din eğitimi, iyilik-kötülük, barış, Tanrı ve cennet kavramları, sanat temelli din eğitimi ile ilgili, çeşitli ulusal ve uluslararası dergilerde makaleleri bulunmaktadır.

ORCID No: 0000-0001-8843-3270

İletişim: yasemingulec8@gmail.com

ÖN SÖZ

İstanbul Fatih'teki öğretmenlik yıllarımda, görsel sanat müzelerine olan düşkünlüğümü İstanbul'un mümbit ortamında rahatlıkla karşılayabilmiştim. O sıralar, 2013-2014 yıllarında, İstanbul'da Bilim ve Sanat Vakfı Kademe Programı'na (Düşünce Tarihi ve Dünya Tarihi Okumaları) devam ederken, Turan Koç 'un İslam estetiğine dair konferansına katılma fırsatı bulmuş ve İslam Estetiği adlı kitabına rastlamıştım. Daha sonra 2016-2018 yılları arasında, Avrupa ülkelerinin bazı şehirlerinde, sayısız görsel sanat müzesini gezme fırsatı bulmuştum.

Doktora öğrenimimi tamamladıktan sonra 2016 yılında Milli Eğitim Bakanlığı yoluyla Türkçe ve Türk Kültürü öğretmeni olarak Almanya'ya atandım. Türkiye'den Almanya'ya göç etmiş göçmen aile çocuklarına, Türkçe ve Türk Kültürü öğretmeniliği yapmaya devam ediyordum. Aynı zamanda doktora sonrasında bazı araştırmalar yapmak için çabalıyordum. Hem kendi eğitim bölgemde hem de ikamet ettiğim bölgeye yakın olan Fransa/Alcase bölgesi Strazbourg'da yaşayan göçmen Türk aile çocukları ile araştırma yapmak için iki proje yazdım. Saha araştırmalarının biri birlikte yaşama kültürü ile diğeri ise bazı dini kavramlar ile ilgiliydi. Bu çocuklar, doğma büyüme Almanyalı ve Fransalı oldukları için, Türkçeleri ne yazık ki çok zayıftı. Özellikle derin ve akademik konularda Türkçe konuşmaları zordu. Bu sebeple, bu saha çalışmalarında, görüşmelerin yanında, konuyu daha iyi anlatabilmeleri için çocuk dostu bir araştırma yöntemi olarak çocuk çizimlerden faydalandım.

Almanya ve Fransa'da tek tek camileri gezerek öğrencilere ulaştığım bu projelerde, yaklaşık altı yüz Müslüman çocuğun çizimlerini topladım. Bunlar, dini kavramlar olarak Tanrı ve cennet kavramları ve çocukların akran ilişkilerinde dinler arası algı, barış, hoşgörü, dini ve ırksal önyargı ve arkadaşlık ilişkileri ile ilgili çizimlerdi. Araştırma yaparken, çocukların kendilerinden istenen kavramı yalnızca çizmekle yetinmediklerini, çizdikleri kavramlarda kendi duygu düşünce ve yaşantılarını da yansıttığını müşahade etmiştim.

Tüm bu tecrübeler, bana sanatın ve sanatsal faaliyetlerin, insanı eğitmedeki gücünü fark etmemde birikim sağladı. O sıralar, din eğitiminde sanatın kullanılmasıyla ilgili çalışmalar var mı diyerek, zaman zaman çevrimiçi ortamlarda aramalara başlamıştım. Din eğitimi dergilerinde Maria Harris ve Joyce Miller'in makalelerine rastladım. Bunları ve tabi ki Turan Koç'un İslam Estetiği ile birlikte, dosyalarda ve kütüphanemde beklemeye bırakmıştım. 2018'de Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde çalışmaya başladıktan sonra, konu ile ilgili nasıl bir eser

yazabileceğime dair hiçbir fikrim yoktu. 2021-2022 eğitim-öğretim yılında, öğretmen yetiştirmede mikro öğretim yöntemini kullandığım Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme dersinde, yapboz tasarlama ödevi verdiğim üç kişilik öğrenci grubu ile çıktığımız yapboz tasarlama yolculuğumuz, bu eserin yazılmaya başlanmasına ilham olmuştur. Bu çalışma, teori ve uygulamasıyla birlikte iki yılda tamamlanmıştır. Özetle, bu mütevazı çalışma, sanata olan bireysel bir ilgi, sanat eserleri yolu ile yaşadığım deneyimler ve uzun yıllar öğretmenlik yaparken, sahada gözlemlediğim din derslerinde yöntem, teknik ve materyal eksikliğine de bir nebze katkı sağlama çabasının bir ürünüdür.

Bu projenin bütçesinin üçte ikisi, Hacı Bektaş Veli Üniversitesi BAP koordinasyon birimi tarafından fonlanmıştır. Projenin hakem değerlendirme aşamasında katkı sağlayan, Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri/Eğitim Programları ve Öğretim alanından, Doç. Dr. Emine Zehra Turan, Ahi Evran Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü/Din Eğitimi alanından Doç. Dr. Ali Güngör ve Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi/Sanat Tarihi alanından Doç. Dr. Savaş Maraşlı'ya ve projenin rapor aşamasında katkı sağlayan, Ahi Evran Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü/Din Eğitimi alanından Doç. Dr. Muhammet Mustafa Bayraktar'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu projenin yürütülmesinde fazlaca emeği geçen BAP birimi koordinatörü Halil Güvenç Bey ve ekibine çok teşekkür ederim.

Araştırmaya gönüllü olarak katılan Yavuz Selim Han Ortaokulu 7. sınıf öğrencilerine ve destek veren velilere sevgi ve saygılarımı sunarım. Projenin gerçekleştirilmesinde başından sonuna kadar çok büyük desteğini gördüğüm, Yavuz Selim Han Ortaokulu Md. Yrd. Hüseyin Yılmaz'a minnettarım. Ayrıca yine okul Md. Yrd. Ömer Faruk Torun'a ve Okul Müdürü Yaşar Altuner'e projeye desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Kıssaların teorilerinin yazılmasında ve saha çizimlerinin toplanmasında fazlaca emekleri geçen öğrencilerim Ayşegül Polat ve Melek Malkoç'a, dört kıssanın teorilerinin yazılmasında ve ortaokul öğrencileri için Hz. Yusuf kıssasının yazılmasındaki katkılarından dolayı Meryem Hacer Genç'e (Akdeniz) sevgi, muhabbet ve teşekkürlerimi gönderiyorum.

Ve elbette sevgili anneme ve merhum babama teşekkürü borç bilirim. Ayrıca eğitimde bu aşamaya gelene kadar, beni hep destekleyen ablam Emine Güleç Çopuroğlu ve Eşi Cemalettin Çopuroğlu'na, diğer abla, abi ve kardeşlerime sevgi ve teşekkürlerimi iletiyorum.

Anneme ve babama...

*Bu eserin tamamlama aşamasında vefat eden,
Türkiye’de Din Eğitimi Bilimi’nin kurulmasında çok büyük katkıları olan,
din eğitimi camiasında çok sevilen ve saygın bilim insanı;
Prof. Dr. Beyza Bilgin anısına... Çocuklarla teoloji yaparak, çocukların
maneviyatını geliştirmeye dair fikir ve yazılarına hürmetle...*

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iv
-------------	----

Giriş.....	1
------------	---

1. BÖLÜM TEORİ

Din Eğitiminde Anlatı	4
Din Eğitiminde Anlatısal Teolojik Yaklaşım	4
Din Eğitiminde Anlatı Olarak Hikâyeler	7
Din Eğitiminde Anlatı Olarak Kıssaların Özellikleri	8
Temsili ve Dramatik Anlatım	11
Rol Model Olma	14
Din Eğitiminde Anlatısal Dini Kimlik Oluşumu	15
Dört Peygamber Örneklği Programı Anlatısal Dini Kimlik Oluşturma Süreci.....	17
Etkinlik Programında Kullanılan Öğrenme Modelleri	17
Dört Peygamber Örneklği Etkinlik Programı	22
Birinci Oturum /Kıssanın Anlatımı ve Kıssa Minyatürlerinin Gösterilmesi Oturumu.....	23
İkinci Oturum/ Kıssadaki Karakterlerle İlgili Resim Çizme Oturumu	24
Üçüncü Oturum/Minyatürleri Temaşa (Seyr) Oturumu	25
Dördüncü Oturum/Yapboz Tamamlama ve Rozet Takma Oturumu	27
Çalışmanın Literatüre Katkısı	29

2. BÖLÜM YÖNTEM

Araştırmanın Deseni	34
Doküman İncelemesi	34
Eylem Araştırması	34
Araştırmanın Örnekleme	35
Veri Toplama Araçları	36
Katılımlı Gözlem Günlüğü/Araştırmacı Günlüğü	37
Etkinlik Değerlendirme Öğrenci Günlükleri	38
Odak Grup Görüşmesi	39
Verilerin Analizi	40
Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği	41

3. BÖLÜM TEORİ VE UYGULAMA

Birinci Oturum/ Kıssaların Minyatürlerle Anlatımı	44
Kuramsal Çerçeve	44
Din-Sanat İlişkisi	44
İslam Sanatı ve Estetiğinin Epistemolojisi	45
Minyatür Sanatı ve Tasvir Yasağı Tartışması	47
Minyatürlü Kıssa Yazmaları	50
Çalışmada Kullanılan Minyatürler	55
Bilişsel Uyarım Kaynağı Olarak Din Eğitiminde Minyatürlerin Kullanılması	68
Bulgular ve Tartışma	72
İkinci Oturum/ Kıssalardaki Karakterlerle İlgili Resim Çizme	79
Kuramsal Çerçeve	79
Din Eğitiminde Sanatsal Yaratıcılık Yaklaşımı	79
Bulgular ve Tartışma	81
Üçüncü Oturum/Minyatür Temaşa (Seyr)	87
Kuramsal Çerçeve	87
Estetik, Dini-Manevi ve Tasavvufi Açından İslam Sanatı ve Estetiği	87

Minyatürlerdeki Estetik, Dini-Manevi ve Tasavvufi Özellikler	91
Ahlaki Değerlerin Aktarımı Açısından İslam Sanatı ve Estetiği	97
Din Eğitimde Estetik Eğitim	99
Estetik, Dini-Manevi, Tasavvufi ve Ahlaki Deneyimsel Bilgi Kaynağı Olarak Din Eğitiminde Minyatürlerin Kullanılması	103
Bulgular ve Tartışma	108
Dördüncü Oturum/Yapboz Tamamlama ve Rozet Takma	114
Kuramsal Çerçeve	114
Din Eğitiminde Oyun Temelli Öğrenme	114
Bir Oyuncak Olarak Yapboz Bulmacalar	114
Resimli Yapboz Bulmacalar	115
Altyazılı-Resimli Yapboz Bulmacaların Geliştirilmesi	117
Rozet Takma Etkinliği	122
Bulgular ve Tartışma	123
Sonuç ve Öneriler	131
Kaynaklar	141
Ekler	153
Ek I: Veri Toplama Araçları	153
Ek II: Kıssalardaki Karakterlerle İlgili Bazı Çizim Örnekleri	160
Ek III: Araştırmada Kullanılan Diğer Materyaller	161
Ek IV: Ödül Töreninde Takdim Edilen Ödüller	170
Ek V: Fotoğraflar	171
Ek VI: Hz. Nuh Kıssası Metni	173

KISALTMALAR

DCBL	: Dublin Chester Beatty Library
LBM	: Londra British Museum
NYPL	: New York Public Library
SK	: Süleymaniye Kütüphanesi
TİEM	: Türk İslam Eserleri Müzesi
TSM	: Topkapı Sarayı Müzesi
TSMK	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi

GİRİŞ

Bu araştırmanın kapsamı, Kur'an'da bulunan ve ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi müfredatında bazı ünitelerde, "bir peygamber tanıyorum" konusu ile ele alınan peygamberlerden, dört peygamber kıssasının, "Kur'an kıssaları temelli dini-ahlaki değerler öğrenme modeli" yaklaşımı ile öğretimidir. Bu çalışma, sanatsal-görsel, dini-manevi ve oyun temelli öğretim etkinlikleri ile kıssa öğretiminin, 7. sınıf öğrencilerinin, kıssalardaki dini ve ahlaki değerleri kavramaları, içselleştirmeleri ve yaşamlarına uygulamalarında etkili olup olmadığını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Din eğitimi, yalnızca soyut kavramlara ve çocuklara yabancı gelen bilişsel nitelikteki karmaşık bilgileri ezberlemeye odaklanmamalıdır. Dinin asıl amacının sonsuz olanı (Allah) kavramayı içerdiği anlaşılırsa, din eğitiminin tek güvenilir bilme aracı, entelektüel ve bilişsel bilgi olamaz. Din eğitiminde, manevi eğitim yaklaşımı, yalnızca dini bilginin öğrenilmesine değil, aynı zamanda kişinin kimliğinin, değerlilik ve öz farkındalık duygusunun gelişimine katkı sağlamayı hedefler. Bu yaklaşım, çoğunlukla soyut dini ve ahlaki kavramları içeren dini anlamlı öğrenmek için, bilişsel ve duyuşsal alanların birlikte çalışmasını salık verir. Din eğitiminde, çocukların manevi gelişimini sağlamak için, çocukların hayal gücünün aktif hale gelmesi oldukça önemlidir. Dolayısıyla, din derslerinde; öğrenci katılımını, yorumlamayı ve kişisel tepkiyi destekleyen bir yaklaşım benimsemek, çocukların hayal güçlerini özgürce kullanmalarına katkı sağlayacaktır. Böylelikle çocukların kavramsal gelişimleriyle birlikte manevi gelişimleri de dengeli bir şekilde ilerleyebilir.

Bu çalışmada, bilişsel bilgi ile duyuşsal bilginin birlikte çalışmasında etkili olabileceğini düşündüğümüz; dramatik kıssa anlatımı, sanatsal-görsel, dini-manevi ve oyun temelli etkinliklerle, 7. sınıf öğren-

cilerine, Hz. İbrahim, Hz. Nuh, Hz. Âdem ve Hz. Yusuf kıssalarının öğretimi yapılmıştır. Her kıssa için yapılan dört oturumla çocukların, bilişsel anlamda; kıssalardaki dini ve ahlaki kavramları anlamaları, manevi anlamda; bu kavramların mahiyetini idrak edebilmeleri, iç-selleştirmeleri ve davranışa dönüştürmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Kur'an kıssaları yolu ile dini-ahlaki değerlerin öğretilmesi ile ilgili literatürde, yurt dışında bazı uygulamalı çalışmalar bulunsa da, ulaşabildiğimiz kadarıyla, ülkemizde din eğitimi bilimi açısından, peygamber kıssalarının öğretiminde, dini-ahlaki değerlere dayalı bir uygulama sahada denenmemiştir. Bu anlamda, bu çalışmanın din eğitimi literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yine bu çalışmada, kıssalar olarak dini anlatıları çocuklara sunarken, sanatsal-görsel dini-manevi ve oyun temelli etkinliklerin birlikte kullanılmasının da literatüre katkı sağlaması mümkün olabilir. Ayrıca ulaşabildiğimiz kadarıyla orta-okul müfredatında adı geçen peygamberlerin kıssalarına dayanılarak tasarlanmış dini-ahlaki değerleri anlatan resimli yapbozlar sahada bulunmamaktadır. Dolayısıyla tasarlanan altyazılı-resimli yapboz bulmacaların literatüre katkı sağlaması umulmaktadır.

Bu çalışmada üç bölüm bulunmaktadır. İlk bölümde, din eğitimi anlatılmal teolojik yaklaşımdan ve dini anlatılar olarak kıssaların eğitsel özelliklerinden bahsedilmiştir. Yine bu bölümde anlatılmal dini kimlik oluşumunun aşamalarından ve "dört peygamber örneklği" adlı etkinlik programında faydalanılan öğrenme yaklaşımı çerçevesinde yapılan dört oturumun, nasıl yapıldığına dair bilgi verilmiştir. İkinci bölüm araştırmanın yöntemine ayrılmıştır. Yöntem bölümünde araştırmanın; desenine, örnekleme, veri toplama araçlarına, verilerin analizine ve nitel araştırmalar açısından araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, araştırmanın dört oturumunun teorik arka planına ve uygulamaların saha sonuçlarına ve tartışmalarına yer verilmiştir. Üçüncü bölümün birinci oturumunda, kıssaların anlatılması ve söz konusu kıssa ile ilgili minyatürlerin gösterilmesi oturumundan bahsedilmiştir. Bu oturumda önce minyatürlerin "bilişsel uyarım kaynağı" olarak kullanılmasının teorik temeli ele alınmıştır.